

ANNA PIOTROWICZ-KRENC

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

MAŁGORZATA WITASZEK-SAMBORSKA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

O leksemach *uchodźca* i od niego pochodnych w świetle leksykografii polskiej i tekstów korpusowych

1. Wstęp

Leksemy *uchodźca*, *uchodźczyni*, *uchodźstwo* i *uchodźczy*, którym poświęcamy niniejszy artykuł, należą do gniazda słowotwórczego z rdzeniem *-chodz-* (*chodzić* – ogólnosłowiańskie **xoditi*, notowane w polszczyźnie od XIV wieku; por. ESJP, t. 1; SEJP¹). Czasownik *uchodzić* – derywat prefiksalny od *chodzić* – występuje w polszczyźnie od XV stulecia. Odnotowuje go *Słownik staropolski* z definicją ‘unikać, chronić się przed czymś, *aliquid fugere, evadere*’² i cytatai: „Nyewyasta gwałczywego osylstwa **vchodząc**³ (*oppresionem evadens*)... kv wyesznyczam wolacz bądźze” (*Tłumaczenia polskie statutów ziemskich [...] przepisane przez Mikołaja Suleđę, pisarza i burmistrza wareckiego, w drugiej połowie XV wieku*), „Per ipsius (*sc. matris dei*)... preces multis malis evadimus **vchodźymi**” (*Głosy polskie zawarte w rękopisie z kazaniami łacińskimi z połowy w. XV*⁴); „Invadit, sdradza, hunc, gl. sc. Cristum, Iudas fraudeque tradit, sed non evadit, gl. sc. penam nye **vchodzy**, traditor” (SSp, t. 9)⁵. Indeks *Słownika*

1 Skróty od tytułów słowników oraz nazw korpusów rozwijamy w bibliografii.

2 Wszystkie cytaty przytaczamy w oryginalnej formie.

3 Wszystkie pogrubienia oraz uzupełnienia w cytatach pochodzą od autorek artykułu.

4 Opublikowane w: Łopaciński 1880: 273.

5 SSp notuje także formę *nie uchodzi* w znaczeniu ‘nie wypada, nie jest słuszne, właściwe, *non decet, non est iustum, bonum*’.

polszczyzny XVI wieku (nie wydano jeszcze tomu z hasłami na literę U) rejestruje 253 użycia tego czasownika (SPXVI, indeks).

Pojawienie się w polszczyźnie derywatów *uchodźca*, *uchodźczyni*, *uchodźstwo* i *uchodźczy* poprzedziły formacje *uchodzień*, *uchodnia*, *uchod* i *uchodni*. W *Elektronicznym słowniku języka polskiego XVII i XVIII wieku* hasła *uchodnia* i *uchod* stanowią obecnie załączki artykułów hasłowych, które dopiero zostaną opracowane (ESXVII). W pierwszym polskim słowniku ogólnym – *Słowniku języka polskiego* Samuela Bogumiła Lindego zawierającym cytaty z dzieł publikowanych od XVI do początku XIX wieku – znajdziemy jednak definicje wszystkich czterech wspomnianych leksemów. Tak oto *uchodzień* to ‘zbieg, emigrant’, *uchodnia* – ta, ‘która uchodzi, ucieka’, *uchod* ‘uchodzenie, ujście, ustąpienie, cofanie się, umknienie, umykanie, ubieg, ucieczka, wychod’, a *uchodni* ‘uchodzący, uciekający’ (L, t. 6). Dwa z wyrazów uwiarygodniono osiemnastowiecznymi cytatami: „Siostra i matka kochana/ W domu ode mnie zdradnie odbieżana./ Oh nieszczęśliwam **uchodnia**” (Chrościński 1733: 163, cyt. za: L, t. 6); „Ludzie **uchodni**” (Ustrzycki 1769: 27, cyt. za: L, t. 6). Kolejny słownik ogólny – tzw. *Słownik wileński* – zawiera podobne notacje, jedynie feminatywum *uchodnia* opatruje kwalifikatorem *nieużywane*, a hasło *uchod* pomija (swil). Tzw. *Słownik warszawski* rejestruje jako *rzadkie* słowa *uchodzień*, *uchodnia*, *uchodni* oraz nienotowany dotąd wyraz *uchodnik*⁶ (z osiemnastowiecznym cytatem z tekstu Józefa Aleksandra Jabłonowskiego: „Chętniej ś[ię] zaporoski **U[chodnik]** dzielił z arendarzem w Czerkasach, czy w Kijowie, niż z czerncem” – sw, t. 7⁷); ten ostatni leksem odsyła do również po raz pierwszy obecnego w leksykografii hasła *uchodźca* z definicją ‘zbieg, emigrant; ten, co uszedł przed czym, np. przed grozą wojenną’ (sw, t. 7). Nowym wyrazem z interesującego nas gniazda słowotwórczego jest w owym słowniku także *uchodztwo* ‘uchodzenie, zbiegostwo, emigracja’ (sw, t. 7), co ciekawe – z formą mianownika liczby mnogiej *uchodztwa*, której nie znajdziemy już w żadnym późniejszym leksykonie (współczesna postać *uchodźstwo* zaliczana jest do kategorii *singularia tantum*). Formy żeńskiej *uchodźczyni* i przymiotnika *uchodźczy* w sw brak.

6 W słowniku z drugiej połowy XX wieku – *Słowniku języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego – leksem *uchodnik* uznany został za *dawny* i poświadczono go cytatem z dzieła o charakterze historycznym: „Począyna już pod koniec w. XV wyłaniać się nowa, nie znana dotąd między ludnością ruską tatarską nazwa «kozak», jaką przybierają stopniowo bobrujący, wzorem junactwa ordyńskiego, zbrojni tam «hultaje» – **uchodnicy**” (Jabłonowski 1912: 157, cyt. za: SJPDor, t. 9).

7 W sw nie podaje się dokładnych źródeł cytatów.

W dalszych partiach artykułu prześledzimy losy wyrazów *uchodźca*, *uchodźczyni*, *uchodźstwo* i *uchodźczy* w leksykografii polskiej, na podstawie wybranych korpusów polszczyzny ustalimy ich frekwencję tekstową oraz dokładniejszą chronologię, ponadto zaś, opierając się na materiale i korpusowym, i słownikowym, zrekonstruujemy profile oraz obrazy konotacyjne owych leksemów⁸.

2. *Uchodźca*

Jak już wspomnieliśmy, po raz pierwszy leksykograficznie rzeczownik ten został odnotowany w sw. Dokładniejszą definicję realnoznaczeniową⁹ (uzupełnioną synonimami) znajdujemy w *Słowniku języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego: ‘ten, kto pod przymusem okoliczności wyjeżdża z miejsca stałego zamieszkania w celu stałego lub czasowego osiedlenia się w obcym państwie lub na innym terytorium własnego państwa; emigrant, uciekinier, wychodźca’ (SJPDor, t. 9). Zamieszczono tam również dwa poświadczenia cytatowe z tekstów Bronisława Grąbczewskiego i Pawła Hertza z pierwszej połowy XX wieku. Z kolei poczynając od *Słownika języka polskiego* pod redakcją Mieczysława Szymczaka, w definicjach kładzie się nacisk na przyczyny opuszczenia własnego kraju przez uchodźcę: ‘ten, kto opuszcza własny kraj z przyczyn ekonomicznych, politycznych lub religijnych’ (SJPSzym, t. 3). Podobnie rzecz sformułowano w większości późniejszych leksykonów – *Słowniku współczesnego języka polskiego* pod redakcją Bogusława Dunaja, *Uniwersalnym słowniku języka polskiego* pod redakcją Stanisława Dubisza (tu z kwalifikatorem książkowe), *Praktycznym słowniku współczesnej polszczyzny* pod redakcją Haliny Zgółkowej i *Wielkim słowniku języka polskiego PWN* (tu również z kwalifikatorem książkowe) – uzupełniając definicję realnoznaczeniową synonimem *emigrant*. W *Innym słowniku języka polskiego* pod redakcją Mirosława Bańki i w *Wielkim słowniku języka polskiego PAN* pod redakcją Piotra Żmigrodzkiego definicje kognitywne, wskazujące na niebezpieczeństwo prześladowań lub zagrożenia życia jako powód uchodźstwa, brzmią następująco: „**Uchodźca** to ktoś, kto opuścił swój kraj, aby ratować życie lub uniknąć prześladowań” (ISJP, t. 2); ‘ten, kto opuszcza własny kraj z obawy, że mogą go w nim spotkać prześladowania z różnych przyczyn politycznych lub religijnych albo utrata życia

8 Na obraz kolokacyjny danego leksemu składają się poszczególne profile (czyli segmenty semantyczne) kolokacji z owym leksemem jako bazą (por. Hebał-Jezińska 2010, 2014; Przybylska 2010, 2020).

9 Definicja realnoznaczeniowa „polega na wyjaśnieniu treści znaczeniowej hasła bez odwoływania się do jego budowy słotwórczej” (SJPDor, t. 1: 30).

lub zdrowia, np. z powodu działań wojennych' (WSJP PAN¹⁰). Ze względu na te ściśle określone przyczyny wyjazdu zakres znaczeniowy leksemu *uchodźca* różni się od szerszego desygnacyjnie hiperonimu *emigrant* (por. 'osoba, która wyjechała z ojczystego kraju, aby osiedlić się w obcym państwie' – WSJP PAN). W żadnym ze słowników nie pojawia się odniesienie do rzeczownika *imigrant* 'osoba, która przybyła do jakiegoś kraju, żeby się w nim osiedlić' (WSJP PAN), choć również jest on hiperonimem w stosunku do *uchodźcy* (osobę imigrującą z powodu prześladowań i zagrożenia życia także nazywa się *uchodźcą*)¹¹.

W korpusach polszczyzny *uchodźca* znajduje poświadczenia od XIX wieku. Wyszukiwarka FBL Riserch (inaczej: Odkrywka)¹² pozwala datować pierwsze wystąpienie na rok 1821: „Rząd nasz tak temu Generałowi, jako też wszystkim przybyłym do Katalonii **uchodźcom**, odmówił pozwolenia przybycia do Madrytu” ([b.a.] 1821, cyt. za: FBL). Baza zawiera też prawie 60 innych ekscerptów z tegoż stulecia.

Wykres 1. obrazuje frekwencję rzeczownika *uchodźca* w tekstach polskich od 1800 roku do dziś¹³.

Dzięki wyszukiwarce FBL można zidentyfikować 126 734 użycia tekstowe tego rzeczownika. Narodowy Korpus Języka Polskiego, obejmujący teksty z wieku XX i początku XXI (dokładnie: do 2012 roku), rejestruje 11 555 excerptów z tym wyrazem. W jednym z najnowszych korpusów polszczyzny ogólnej – Monco PL¹⁴ – znaleźć możemy aż 556 763 cytaty ze słowem *uchodźca*, przy czym dodać warto, że korpus ten systematycznie gromadzi materiał internetowy od 2010 roku i jest codziennie uzupełniany. Z kolei Korpus Współczesnego Języka Polskiego, obejmujący teksty z lat 2011–2020, zawiera 67 603 excerpty z tym leksemem. Zaznaczyć też trzeba, że znaczne różnice w danych frekwencyjnych

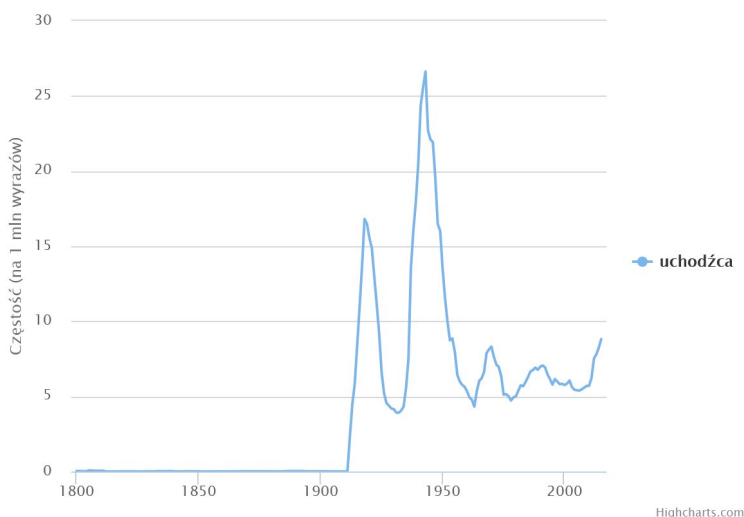
10 W tym internetowym słowniku data ostatniej modyfikacji hasła to 2 listopada 2017 roku.

11 Dodajmy, że hiperonimem i dla emigranta, i dla imigranta jest migrant 'osoba, która zmienia miejsce zamieszkania, przenosząc się z jednego miejsca w kraju do innego lub z jednego kraju do innego kraju' (WSJP PAN).

12 Wyszukiwarkę FBL Riserch (Odkrywkę), pozwalającą przeszukiwać zdigitalizowane teksty dawne (od końca XVIII wieku, wcześniejsze wybiórczo) i współczesne, stworzyli lingwiści komputerowi UAM. O wyszukiwarce tej zob.: Graliński, Dzienisiewicz, Wierzchoń 2017; Dzienisiewicz, Graliński, Świetlik 2018; Graliński, Wierzchoń 2018; Graliński 2019; Liberek 2021: 38–39.

13 Minimalna frekwencja tekstowa leksemu w wieku XIX i na początku XX na wykresie niewielkich rozmiarów jest niemal niewidoczna.

14 Jest on „[p]rawdopodobnie jedynym publicznie dostępnym, stale aktualizowanym korpusem monitorującym polszczyzny” (Pęzik 2020: 134).

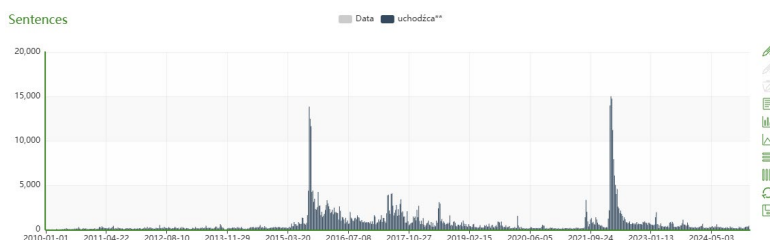

Wykres 1. Frekwencja tekstowa leksemu *uchodźca* w latach 1800–2015
(źródło: FBL)

spowodowane są przede wszystkim różną objętością uwzględnionych korpusów. Skupmy się zatem na danych najnowszych.

Wykres 2. przedstawia zmiany częstości występowania leksemu *uchodźca* w ostatnim piętnastoleciu.

Uwidacznia on nagle wzrosty frekwencji interesującego nas rzeczownika we wrześniu roku 2015 (w szczycie >12 400 użyć w ciągu jednego dnia) oraz w marcu 2022 (w szczycie >15 700 użyć). Nie dziwi to, gdyż lata 2015–2017 były okresem intensywnego napływu do Europy uchodźców z Syrii, Afganistanu i Iraku, a marzec 2022 roku to czas przyjmowania osób z Ukrainy uciekających przed wojną.

Wykres 2. Frekwencja tekstowa leksemu *uchodźca* w latach 2010–2025
(źródło: M)

Przyjrzyjmy się teraz najczęstszym połączeniom wyrazowym, czyli kolokacjom¹⁵, z leksemem *uchodźca*. Zaczniemy od jego połączeń z określeniami przyczyn uchodźstwa eksplicytnie wskazanymi w przytoczonych definicjach słownikowych. Jak pokazuje wyszukiwarka FBL, kolokacja *uchodźca wojenny* pojawiła się w polszczyźnie w roku 1914, a więc w związku z I wojną światową. W podobnym czasie – w roku 1915 – wystąpiło po raz pierwszy połączenie *uchodźca polityczny*. Późniejszy jest *uchodźca religijny* (1932), a najnowszy *uchodźca ekonomiczny* należy dopiero do ostatniego półwiecza (1981). W tekstach współczesnych najczęstsza okazuje się kolokacja *uchodźca wojenny*, która w M występuje aż 5021 razy (w KWJP 228 razy), przykładowo: „Urząd Miasta Krasnystaw przygotowuje bazę danych miejsc tymczasowego noclegu i zamieszkania dla **uchodźców wojennych** z Ukrainy. W tym celu, uruchamia specjalny adres mailowy: ukraina@krasnystaw.pl” (*Zbiórki na pomoc Ukrainie...* 2022). Częstym połączeniem jest też *uchodźca polityczny*, zarejestrowany w M 1022 razy (w KWJP zaś 386), jak choćby w cytacie:

Ale to przecież tylko kolejny przykład podwójnych standardów – push-backi na Podlasiu usprawiedliwiano się tym, że „nie poszli na przejście graniczne, tylko weszli jak do siebie”, a przecież np. **uchodźców politycznych** z Białorusi nie kryminalizuje się za przejście przez zieloną granicę. (Tomczak 2022)

Zdecydowanie rzadziej wspomina się w tekstach polskich o *uchodźcach ekonomicznych* (w M 191 razy, w KWJP 31):

Jeśli chodzi o żywy obecnie problem imigracji, w maju ogłoszono, że Kanada rozpoczyna przyjmowanie **uchodźców ekonomicznych** w procesie ich selekcji na podstawie konkretnych kryteriów związanych z zapotrzebowaniem kanadyjskiego rynku pracy na zasoby ludzkie (*Rozwój innowacyjności...* 2023),

15 Termin *kolokacja* rozumiemy szeroko jako połączenie wyrazowe o wyróżniającą się wysokiej frekwencji tekstowej. Kolokacja jest strukturą dwuczłonową, w której wyróżnia się bazę (inaczej podstawę, ośrodek) kolokacji (ang. *base*) oraz kolokant (kolokat, kolokator, ang. *collocator*). Bazą jest wyraz (rzadziej połączenie wyrazowe), który w tekstach wyrażnie częściej „przyciąga” te, a nie inne elementy leksykalne (czyli kolokanty). Zbiór kolokantów danej podstawy tworzy jej pole kolokacyjne (Przybylska 2007: 70).

a najrzadziej – o *uchodźcach religijnych* (w M 37 razy, w KWJP 13): „Marek Rapnicki (niezależny) apelował by rozróżniać **uchodźców religijnych**, których w Syrii czeka Holocaust, od «zdrowych byków w wieku poborowym, którzy leżakowali w Turcji i chcą zająć obcą ziemię przez pokojowe zasiedzenie»” (Weidner 2015). Dodać tu należy, że zdecydowana większość kontekstów z ostatnią wymienioną kolokacją dotyczy realiów historycznych, jak np.:

Dodam, że transportowanie wiatraków z miejsca na miejsce nie było niczym nadzwyczajnym. Były sprzedawane lub wędrowały wraz ze swoimi właścicielami. W taki sposób wiele koźlaków, wraz z **uchodźcami religijnymi** z terenu Góry Śląskiej, w XVII i XVIII wieku, znalazło się w okolicach Leszna. (*Wiatrak ma tętnić życiem* 2017)

Obraz kolokacyjny dla rzeczownika *uchodźca* odtworzymy na podstawie najczęstszych związków wyrazowych zarejestrowanych w korpusie M (tu narzędzie: *Kolokacje*) i WSJP PAN (tu zakładka: *Połączenia*). Dostrzec w nim można kilka wyraźnych profili kolokacyjnych, takich jak:

- a) pochodzenie: *uchodźca albański, czeczeński, palestyński, rwandyjski, syryjski, tybetański, ukraiński; uchodźca z Afganistanu, z Afryki, z Bośni, z Czeczenii, z Korei, z Kuby, z Libii, z Syrii, z Tunezji, z Tybetu, z Ukrainy;*
- b) destynacja: *uchodźcy w Polsce, w Europie, w UE;*
- c) kwantyfikacja: *miliony, tysiące, liczba uchodźców; napływ uchodźców; fala, grupa, rzeka, rzesza, tłum uchodźców;*
- d) pomoc, w tym instytucje pomocowe: *przyjmować // przyjąć uchodźców; pomagać // pomóc uchodźcom; pomoc, pieniądze, żywność dla uchodźców; dom, obóz, ośrodek, schronienie, schronisko, wioska (dla) uchodźców; biuro, urząd itp. do spraw uchodźców;*
- e) prawo: *status uchodźcy; nielegalny uchodźca;*
- f) rodzina: *rodziny, dzieci uchodźców;*
- g) status bytowy: *być uchodźcą; los, sytuacja uchodźcy; uchodźcy koczując, mieszkając, przebywając gdzieś; powracając, wracając skądś.*

Odnotować warto też przytaczane w WSJP PAN połączenia współrzędne typu: *uchodźcy i azylandzi, uchodźcy i imigranci, uchodźcy i przesiedleńcy, uchodźcy i wysiedleńcy, uchodźcy i uciekinierzy oraz uchodźcy i wypędzeni.*

Jak zatem widać, na obraz kolokacyjny wyrazu *uchodźca* w polszczyźnie składają się wyróżnione leksykalnie cechy najistotniejsze z punktu widzenia zarówno emigrantów czy imigrantów, jak i przyjmujących ich Polaków. Kolokacje o największej frekwencji tekstowej nie tworzą negatywnego obrazu uchodźcy, rysuje się on raczej neutralnie. Nie znaczy to jednak, że w analizowanych tekstach

z korpusu M brak połączeń wyrazowych, które wskazywałyby z jednej strony na negatywnie oceniane zachowania uchodźców (przykładowo: *uchodźca napadł, ukradł, zaatakował, zamordował, zgwałcił*), a z drugiej – na dyskryminacyjne ich traktowanie przez mieszkańców Polski (np. *dyskryminować, prześladować, wykluczać // wykluczyć, zaatakować uchodźców*).

Dodajmy, że istnieje też heortonim¹⁶ *Światowy Dzień Uchodźcy*, nazywający święto obchodzone 20 czerwca. Jak czytamy w Biuletynie Informacji Publicznej RPO: „Został [on] ustanowiony przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 2000 r. Upamiętnia siłę i odwagę ludzi, którzy zostali zmuszeni do opuszczenia swojego kraju, aby uciec przed konfliktem lub prześladowaniami” (20 czerwca... 2024). Z kolei w społecznościowym *Słowniku slangu Miejski.pl*¹⁷ zarejestrowane zostało hasło *uchodźca* z definicją ‘osoba uchodząca za debila’, zilustrowane cytatem: „Szumi dalej nie rozumi, to jest moja ósma mila,/ a do tego jest **uchodźcą**, bo uchodzi za debila” (ssm), wskazującym, że rzeczownik ten jest wynikiem niezależnej derywacji od zwrotu *uchodzić za kogoś, coś* (tu: *za debila*), a nie neosemantyzmem¹⁸.

3. Uchodźczyni

Rzeczownik ten leksykograficzną notację zyskał bardzo późno, bo dopiero w ISJP, w dodatku tylko jako feminatywum wymienione z informacjami gramatycznymi w obrębie gniazdowego artykułu hasłowego *uchodźca*. W USJP i WSJP PWN stanowi wprowadzie samodzielne hasło (z kwalifikatorem *książkowe* i z jedną kolokacją: *uchodźczyni polityczna*), ale z definicją strukturalną (‘forma ż. od uchodźca’), a nie realnoznaczeniową. Tę ostatnią zredagowano natomiast w *Słowniku nazw żeńskich polszczyzny* pod redakcją Agnieszki Małochy-Krupy: ‘ta, która opuściła swój kraj ojczysty z powodów ekonomicznych, religijnych i politycznych’ (SNŻP). W artykule hasłowym podano tam również ciąg synonimiczny: *azylantka, banitka, cudzoziemka, emigrantka, migrantka, uciekinierka, wygnanka*¹⁹. Dokładniej znaczenie leksemu *uchodźczyni* wyjaśniono dopiero

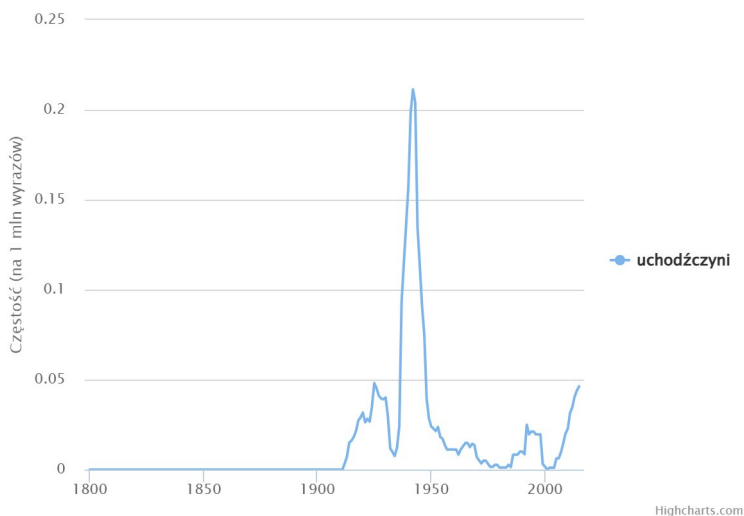
16 Heortonimy (gr. *heorté* ‘święto’) to termin używany „na określenie świąt kościelnych i świeckich, uroczystości i zwyczajów” (Gałkowski 2008: 29) – zob. szerzej: Breza 1993.

17 W terminologii metaleksykograficznej *słownik społecznościowy* to nazwa leksykonu twórczonego pod opieką językoznawców lub niezależnie od nich, powstającego w internecie jako rezultat propozycji nowych wyrazów nadsyłanych przez użytkowników danego języka.

18 W słowniku tym odnotowano również wulgarne wyrażenie *zakamuflowany uchodźca* odnoszące się do sfery seksualnej.

19 Brak w tym ciągu leksemu *imigrantka*, choć w cytowanym słowniku jest takie hasło, a wśród synonimów do niego figuruje m.in. *uchodźczyni*.

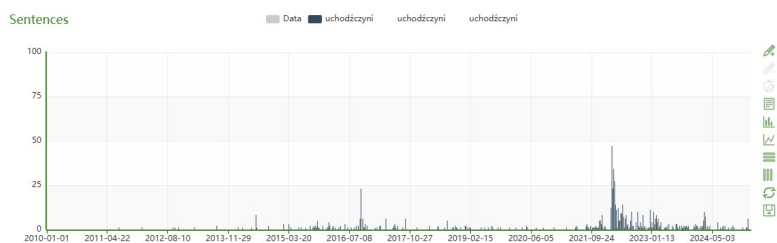
w WSJP PAN: 'kobieta, która opuściła własny kraj z obawy, że mogą ją w nim spotkać prześladowania z różnych przyczyn politycznych lub religijnych albo utrata życia lub zdrowia, np. z powodu działań wojennych'. Z zakładki *Chronologizacja* w tym słowniku dowiadujemy się natomiast, że leksem ów po raz pierwszy w tekstach polskich wystąpił w roku 1924 we *Wspomnieniach i dokumentach*, t. 1: 1846–1914 Leona Bilińskiego (WSJP PAN). Tymczasem pierwsze notacje tego feminatywum w FBL przypadają już na rok 1915; pochodzą one z miesięczników „Poseł Ewangelicki” („Ta 110-letnia **uchodźczyni** uchodzi przed wojną ze swego miasteczka do stolicy już po raz drugi; pierwszy raz uszła wraz z rodzicami za czasu wojen napoleońskich przed 100 laty, jako mała dziewczynka” – [b.a.] 1915a, cyt. za: FBL) i „Robotnik Śląski” („Trzecia ofiara zamachu, młoda **uchodźczyni** z Galicyi, jest ranna ciężko, aczkolwiek nie śmiertelnie [...]” – [b.a.] 1915b, cyt. za: FBL) oraz z „Dziennika Cieszyńskiego” („Straszny wypadek **uchodźczyni**. Z pociągu, jadącego do czeskich Budziejowic wyskoczyła onegdaj na jednej ze stacyi, jadąca ze swą 15-letnią córką kobieta 50-letnia tak nieszczęśliwie, że wpadła pod koła zwolna posuwającego się pociągu” – [b.a.] 1915c, cyt. za: FBL). W wyszukiwarce tej znajdujemy również 641 innych poświadczeń owego leksemu, a jego frekwencję tekstową obrazuje wykres 3.

Wykres 3. Frekwencja tekstowa leksemu *uchodźczyni* w latach 1800–2015
(źródło: FBL)

W NKJP znalazło się zaledwie 51 przykładów (z 12 różnych tekstów) z wyrazem *uchodźczyni*, w KWJP 347, w M zaś – aż 2438. Porównanie metadanych

korpusowych wyraźnie świadczy nie tylko o odzwierciedlonym w języku masowym uchodźstwie z Ukrainy od roku 2022, ale i o silnej tendencji do symetryzmu płciowego w polszczyźnie XXI wieku. Frekwencję omawianego feminatywum w tekstach współczesnych ilustruje wykres 4.

Wykres 4. Frekwencja tekstowa leksemu *uchodźczyni* w latach 2010–2025
(źródło: M)

Jak w przypadku *uchodźcy*, tak i tu szczyty frekwencji feminatywum przypadają na dwie duże fale uchodźcze obecnego stulecia.

Większość kolokacji z bazą *uchodźczyni* obecnych w M i FBL również jest analogiczna do połączeń z leksemem *uchodźca* – przykładowo: *być uchodźczynią; wojenne uchodźczynie; napływ uchodźczyń; grupa, liczba, miliony, tysiące, wiele uchodźczyń; los, sytuacja uchodźczyń; uchodźczynie z..., syryjska, ukraińska uchodźczynie; dom, miejsce, obóz, ośrodek (dla) uchodźczyń*. Zdecydowanie liczniejsze są natomiast kolokacje związane z rodziną, np. *dzieci, rodzina uchodźczyń, uchodźczynie z dziećmi, uchodźczynie i ich rodziny*. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na fakt, że współrzędne połączenie *uchodźcy i uchodźczynie* jest poświadczane w tekstach z FBL 86 razy (sześć cytatów z dwudziestolecia międzywojennego, później zaś dopiero od roku 2014), w M występuje 596 razy, a w NKJP w ogóle nie zostało zarejestrowane, co ponownie świadczy o tendencji do symetryzmu płciowego w najnowszej polszczyźnie.

4. Uchodźstwo

Jak już zaznaczyliśmy, leksem ten odnotowany został po raz pierwszy w sw w formie *uchodźstwo* z definicją synonimiczną ‘uchodzenie, zbiegostwo, emigracja’ (sw, t. 7). Postać *uchodźstwo* rejestrują: SJPDor, SJPDun i ISJP, a z kwalifikatorem *książkowe* – SJPSzym, USJP, PSWP oraz WSJP PWN²⁰. Wymienione słowniki zawierają dość podobnie sformułowane dwie definicje tego leksemu – przytaczamy je za ISJP: 1. ‘stały lub czasowy pobyt poza granicami własnego

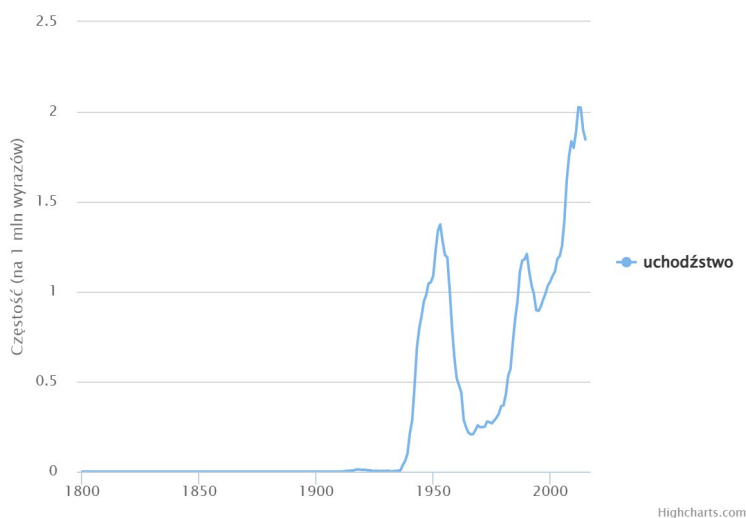
20 W WSJP PAN brak hasła *uchodźstwo*.

kraju wynikający z potrzeby ratowania życia lub uniknięcia prześladowań i 2. ‘ogół uchodźców z jakiegoś kraju’ (ISJP, t. 2). W większości wymienionych leksykonów podane połączenia wyrazowe (a w ISJP zdania) odnoszą się do realiów polskich, np. *rząd polski na uchodźstwie*, *uchodźstwo polskie we Francji*, *uchodźstwo polskie w Ameryce*; „Po wojnie wielu Polaków znalazło się na uchodźstwie...”; „Po powstaniu listopadowym uchodźstwo polskie skupiło się głównie w Paryżu”. W PSWP znalazł się też – opatrzony kwalifikatorem *historyczny* – chrematonim *Rząd Rzeczypospolitej na Uchodźstwie* ‘rząd polski powołany 1 października 1939 r. w Paryżu, później przeniesiony do Londynu, uznawany przez inne państwa od lipca 1945 r.’ (PSWP, t. 43)²¹.

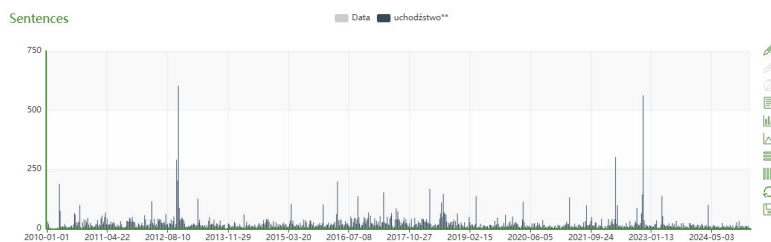
Odniesienie leksemu *uchodźstwo* do realiów polskich widoczne jest także w przeszukiwanych przez nas korpusach. W FBL dwa pierwsze cytaty pochodzą – podobnie jak było z wyrazem *uchodźczyni* – z 1915 roku: „Jednym z najpiękniejszych objawów umiłowania zawodu i zrozumienia obowiązków obywatelskich przez nauczycielstwo ludowe jest jego działalność oświatowa na **uchodźstwie**” ([b.a.] 1915d, cyt. za: FBL); „Z tego punktu widzenia rozpatrywane nasze poprzednie, polityczne – że się tak wyrazimy – emigracye ujawniają pewne podobieństwo jedynie z **uchodźstwem** galicyjskiem do zachodnich prowincyi austriackich [...]” ([b.a.] 1915e: 1, cyt. za: FBL). W sumie w FBL znajdziemy 11 548 ekscerptów w obu znaczeniach, z czego 885 poświadcza użycia kolokacji *polski rząd na uchodźstwie* // *rząd polski na uchodźstwie*, a 195 – *prezydent na uchodźstwie* (w odniesieniu do Ryszarda Kaczorowskiego). W NKJP zarejestrowano 1972 cytaty ze słowem *uchodźstwo*, w KWJP 2820, a w M aż 18 172 (również w obu znaczeniach). W tym ostatnim korpusie połączenia wyrazowe o najwyższej frekwencji tekstowej odnoszą się bezpośrednio do historycznych realiów polskich: *rząd na uchodźstwie* (1202), *prezydent RP na uchodźstwie* (530), *polski rząd na uchodźstwie* (482), *ostatni prezydent na uchodźstwie* (202), *rząd Rzeczypospolitej (Polskiej) na uchodźstwie* (131). Pozostałe częste kolokacje korpusowe z bazą *uchodźstwo* to przykładowo: *być, przebywać na uchodźstwie*; *premier na uchodźstwie*; *lata na uchodźstwie*; *uchodźstwo polityczne*; *uchodźstwo masowe*, *niepodległościowe*, *patriotyczne*,

21 W Wikipedii czytamy: „Rząd Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie – rząd Rzeczypospolitej Polskiej istniejący w latach 1939–1990, będący legalną kontynuacją władz II Rzeczypospolitej, zmuszonych opuścić Polskę po agresji III Rzeszy i ZSRR na nią we wrześniu 1939 i okupacji całego terytorium Polski przez agresorów. Siedzibą rządu był Paryż, później Angers (na zasadzie eksterytorialności), a od końca czerwca 1940 (po upadku Francji) – Londyn (stąd też często bywa on potocznie nazywany rządem londyńskim)” (Wikipedia: *Rząd Rzeczypospolitej...* dostęp 2025).

polskie, wewnętrzne. Zmiany frekwencji leksemu *uchodźstwo* w korpusach FBL i M obrazują kolejno wykresy 5 i 6.

Wykres 5. Frekwencja tekstowa leksemu *uchodźstwo* w latach 1800–2015 (źródło: FBL)

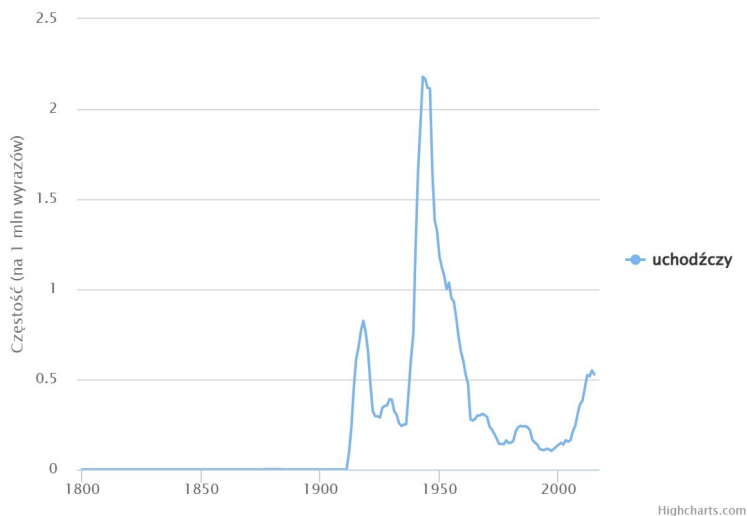

Wykres 6. Frekwencja tekstowa leksemu *uchodźstwo* w latach 2010–2025 (źródło: M)

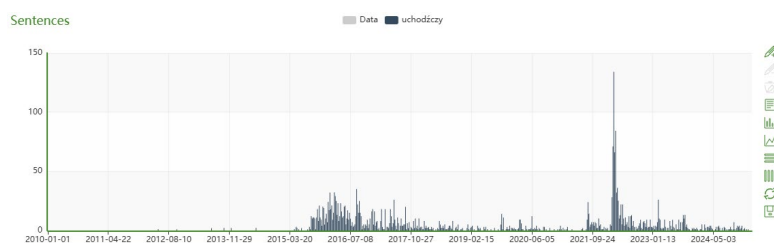
5. Uchodźczy

Przymiotnik *uchodźczy* – derywat sufiksalny od *uchodźca* bądź *uchodźstwo* – leksykograficznie zarejestrowano dopiero w drugiej połowie XX wieku w SJPDoR, ilustrując jego użycie cytataми z tekstów z 1958 i 1965 roku. W FBL odnajdujemy jednak pierwsze poświadczenie tego leksemu już w roku 1880. Przytoczone ono zostało w poradniku ortoepicznym Adama Antoniego Kryńskiego *Jak nie należy mówić i pisać po polsku* i brzmi: „O ile rozchodziło się o ludność **uchodźczą** polską, najczynniejszą okazała się samopomoc żywiołu polskiego” (Kryński

1920: 97, cyt. za: FBL)²². Przysłowiak ten odnotowują też słowniki: SJPSzym (z kwalifikatorem *rzadkie*), ISJP (w gniazdowym artykule hasłowym *uchodźca*), PSWP, USJP i WSJP PWN (dwa ostatnie z kwalifikatorem *książkowe*)²³. Leksem *uchodźczy* jest licznie poświadczony w trzech korpusach języka polskiego: w FBL (7728 razy – poza przytoczonym cytatem z wieku XIX wszystkie pozostałe pochodzą z XX i XXI wieku), M (11 578 razy) i KWJP (2007 razy), natomiast w NKJP występuje zaledwie 205 razy. Jego frekwencję w FBL i M obrazują wykresy 7 i 8.

Wykres 7. Frekwencja tekstowa leksemu *uchodźczy* w latach 1800–2015 (źródło: FBL)

Wykres 8. Frekwencja tekstowa leksemu *uchodźczy* w latach 2010–2025 (źródło: M)

22 Jest to niezlokalizowany przez autora cytat dotyczący niepoprawnego zwrotu *rozchodzi się o co*.

23 Hasła *uchodźczy* (podobnie jak *uchodźstwo*) brak w WSJP PAN.

Wykresy te dowodzą intensywności informowania o falach uchodźczych w okresie po II wojnie światowej (por. FBL) oraz w roku 2022 (por. M).

Przechodząc do analizy kolokacji z bazą *uchodźczy*, zauważmy, że w słownikach dwudziestowiecznych i z początku XXI wieku przytaczano przede wszystkim kolokacje *obóz uchodźczy* i *rząd uchodźczy*. Zmiany w sytuacji politycznej związanej z uchodźstwem w Polsce i Europie w ostatnich kilkunastu latach spowodowały, że obecnie zdecydowanie najczęstsze stało się połączenie *kryzys uchodźczy* (w M zarejestrowane 3597 razy, w KWJP 1074 razy, a w FBL 775 razy – dopiero od 2008 roku). Wartym odnotowania nowym zjawiskiem – związanym z językiem neutralnym – jest pojawienie się w polszczyźnie wyrażenia *osoba uchodźcza*, które w M wystąpiło 199 razy od roku 2016, w FBL zaś 8 razy od 2020 roku. Pozostałe częste kolokacje z tym adiektywum układają się w kilka profili:

- a) określenia ogólne: *kwestia, tematyka, problematyka, sytuacja uchodźcza; problem uchodźczy*;
- b) prawo i polityka: *prawo, postępowanie uchodźcze; polityka, specustawa, procedura, organizacja uchodźcza; paszport, wniosek, system uchodźczy*;
- c) kwantyfikacja: *fala, grupa, społeczność uchodźcza*;
- d) rodzina: *dzieci uchodźcze, młodzież, rodzina uchodźcza*;
- e) inne: *doświadczenie uchodźcze; ruchy uchodźcze, szlak uchodźczy*.

Przegląd najczęstszych współczesnych połączeń z wyrazem *uchodźczy* z jednej strony pokazuje zgodność profili kolokacyjnych tego przymiotnika z profilami rzeczownika *uchodźca* (a więc i paralelny obraz kolokacyjny obu słów), z drugiej zaś ujawnia znaczącą zmianę jego łączliwości leksykalnej w przekroju chronologicznym. W polszczyźnie XX wieku (od jego początku, a nawet od końca wieku XIX – w FBL 85 wystąpień) do częstych należało wyrażenie *ludność uchodźcza* (w korpusach z wieku XXI nieobecne, por. KWJP, lub bardzo rzadkie – M: 12 poświadczeń), zastępowane w XXI wieku kolokacją *osoby uchodźcze*. Również dopiero w XXI stuleciu zaczęło funkcjonować połączenie *kryzys uchodźczy*, od razu z bardzo wysoką frekwencją.

6. Podsumowanie

Pojawienie się w polszczyźnie XIX wieku derywatu sufiksalnego *uchodźca* od czasownika *uchodzić* poprzedziły inne derywaty – *uchodzień* i *uchodnik*. Rzeczowniki *uchodźczyni* i *uchodźstwo* (pierwotnie *uchodztwo*) oraz przymiotnik *uchodźczy* również miały swoje wcześniejsze warianty słowotwórcze: *uchodnia*, *uchod* i *uchodni*. We współczesnej polszczyźnie *uchodźca* wraz z utworzonymi od niego formacjami należą do wyrazów o wysokiej frekwencji tekstowej. Odzwierciedla ona na płaszczyźnie językowej dwudziestopiętnastowieczną sytuację

geopolityczną na świecie. Najczęstsze kolokacje z bazami w postaci wymienionych leksemów pozwalają zrekonstruować obraz uchodźców i uchodźstwa w aspektach etnicznym, ekonomicznym, społecznym czy prawno-politycznym. Wysoka frekwencja kolokacji typu *rząd na uchodźstwie*, *prezydent na uchodźstwie* poświadcza wciąż żywy obraz polskiej emigracji politycznej po II wojnie światowej w zbiorowej pamięci historycznej. Co ciekawe, wszechobecny dziś w polszczyźnie *kryzys uchodźczy* nie ma dokumentacji wcześniejszej niż dwudziestopierwszowieczna, zarejestrowany został w korpusach dopiero w tekstach z pierwszej dekady tego stulecia. Z kolei feminatywum *uchodźczyni* – mimo że w tekstach polskich obecne od początku XX wieku – bardzo późno, bo u progu wieku XXI, znalazło swoje miejsce w leksykografii. Wyrażenia *osoba uchodźcza*, obecnego w tekstach od drugiej dekady XXI wieku, nie zarejestrował dotąd żaden słownik. Obie te jednostki leksykalne są świadectwem przemian kulturowych zachodzących w świadomości użytkowników polszczyzny – ich wzrastającej wrażliwości na potrzebę używania języka inkluzywnego.

| Bibliografia

ŹRÓDŁA

- FBL – FBL Riserch, <http://odkrywka.pl/> [dostęp: 3.03.2025].
- KWJP – Korpus Współczesnego Języka Polskiego, https://kwjp.ipipan.waw.pl/query_corpus/21/ [dostęp: 28.02.2025].
- M – Monco PL, <https://monco-pl.clarin-pl.eu/> [dostęp: 28.02.2025].
- NKJP – Narodowy Korpus Języka Polskiego, <https://nkjp.pl/> [dostęp: 3.03.2025].
- [b.a.] (1821), *Z Madrytu dnia 10. Maia*, „Gazeta Wielkiego Xięstwa Poznańskiego”, nr 44, s. 9.
- [b.a.] (1915a), *110-letnia uchodźczyni*, „Poseł Ewangelicki” 1915, nr 16, s. 5.
- [b.a.] (1915b), *Kronika. Krwawe czyny szaleńca w Pradze*, „Robotnik Śląski”, nr 26, s. 4.
- [b.a.] (1915c), *Wiadomości bieżące. Straszny wypadek uchodźczyni*, „Dziennik Cieszyński”, nr 124, s. 4.
- [b.a.] (1915d), *Działalność Związku Polskiego Nauczycielstwa Ludowego podczas wojny*, „Naprzód. Organ Centralny Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej”, nr 351, s. 3.
- [b.a.] (1915e), *Emigracja polska w obecnej wojnie*, „Ziemia Kielecka. Czasopismo polityczno-społeczne i literackie”, nr 8, s. 1–3.
- 20 czerwca – *Światowy Dzień Uchodźcy* (2024), <https://tiny.pl/jpn bqocn> [dostęp: 3.03.2025].

- Biliński Leon (1924), *Wspomnienia i dokumenty*, t. 1: 1846–1914, Księgarnia F. Hoesicka, Warszawa.
- Chrościński Wojciech (1733), *Owidyuszowe rozmowy listowne*, [b.w.], [b.m.].
- Jabłonowski Aleksander Walery (1912), *Historia Rusi południowej do upadku Rzeczypospolitej Polskiej*, Akademia Umiejętności, Kraków.
- Kryński Adam Antoni (1920), *Jak nie należy mówić i pisać po polsku*, Druk Straszewiczów, Warszawa.
- Lopaciński Hieronim (1880), *Głosy polskie zawarte w rękopisie z kazaniami łacińskimi z połowy w. xv*, w: *Sprawozdania Komisji Językowej Akademii Umiejętności*, t. 5, Akademia Umiejętności Kraków, s. 240–338.
- Rozwój innowacyjności: skąd czerpać inspirację? (2023), <https://tiny.pl/prqh-sy1> [dostęp: 3.03.2025].
- Tomczak Małgorzata (2022), „Teraz wszyscy o nich zapomną!”. Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej w czasie wojny w Ukrainie, https://tiny.pl/gw_cdsx1 [dostęp: 3.03.2025].
- Ustrzycki Andrzej (1769), *Krucyaty*, [b.w.], Poznań (przedruk).
- Weidner Mariusz (2015), *Racibórz chce przyjąć jedną rodzinę uchodźców*, <https://tiny.pl/mh9fpyqm> [dostęp: 3.03.2025].
- Wiatrak ma tętnić życiem (2017), <https://tiny.pl/8c-4tj35> [dostęp: 3.03.2025].
- Wikipedia: *Rząd Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie*, <https://tiny.pl/nrxnm28> [dostęp: 3.03.2025].
- Zbiórki na pomoc Ukrainie w woj. lubelskim. Miejscowości, adresy, szczegóły (2022), <https://tiny.pl/jp74s7zh> [dostęp: 3.03.2025].

SŁOWNIKI

- ESJP – Bańkowski Andrzej (2000), *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1–2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- ESXVII – Gruszczyński Włodzimierz, red. (dostęp 2025), *Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku*, <https://sxvii.pl/> [dostęp: 25.04.2022].
- ISJP – Bańko Mirosław, red. (2000), *Inny słownik języka polskiego*, t. 1–2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- L – Linde Samuel Bogumił (1807–1814), *Słownik języka polskiego*, t. 1–6, Drukarnia XX. Pijarów, Lwów.
- PSWP – Zgólkowa Halina, red. (1994–2005), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 1–50, Wydawnictwo Kurpisz, Poznań.
- SEJP – Boryś Wiesław (2005), *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Wydawnictwo Literackie, Kraków.
- SJPDor – Doroszewski Witold, red. (1958–1969), *Słownik języka polskiego*, t. 1–11, PWN, Warszawa.
- SJPDun – Dunaj Bogusław, red. (1996), *Słownik współczesnego języka polskiego*, Wilga, Warszawa.

- SJPSzym – Szymczak Mieczysław, red. (1978–1981), *Słownik języka polskiego*, t. 1–3, PWN, Warszawa.
- SNŻP – Małocha-Krupa Agnieszka, red. (2015), *Słownik nazw żeńskich polszczyzny*, Wydawnictwo UWr, Wrocław.
- SPXVI – Mayenowa Maria Renata i in., red. (dostęp 2025), *Słownik polszczyzny XVI wieku*, <https://spxvi.edu.pl/> [dostęp: 3.03.2025].
- SSM – *Słownik slangu Miejski.pl*, <https://www.miejski.pl/> [dostęp: 3.03.2025].
- SStp – Stanisław Urbańczyk, red. (1982–1987), *Słownik staropolski*, t. 1–11, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- sw – Karłowicz Jan, Kryński Adam Antoni, Niedźwiedzki Władysław, red. (1900–1927), *Słownik języka polskiego*, t. 1–8, nakładem prenumeratorów i Kasy Mianowskiego, Warszawa.
- swil – Zdanowicz Aleksander i in., (1861), *Słownik języka polskiego*, cz. 1–2, nakładem Maurycego Orgelbranda, Wilno.
- USJP – Dubisz Stanisław, red. (2003), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 1–4, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- WSJP PAN – Żmigrodzki Piotr, red. (dostęp 2025), *Wielki słownik języka polskiego PAN*, Kraków, <http://www.wsjp.pl> [dostęp: 3.03.2025].
- WSJP PWN – *Wielki słownik języka polskiego PWN ze słownikiem wyrazów blisko-znacznych* (2018), praca zbiorowa, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa [pendrive].

OPRACOWANIA

- Breza Edward (1993), *Pojęcie heortonomii i jej przedmiot badawczy*, w: *Onomastyka literacka*, red. Maria Biolik, Wydawnictwa WSP, Olsztyn, s. 371–377.
- Dzienisiewicz Daniel, Graliński Filip, Świetlik Karol (2018), *System Odkrywka jako innowacyjne narzędzie informatyczne do badania polskiej leksyki potocznej. Przykłady zastosowania*, w: *Kultura Komunikacji Językowej*, t. 5: *Kultura komunikacji potocznej w językach słowiańskich*, red. Anna Piotrowicz, Krzysztof Skibski, Małgorzata Witaszek-Samborska, Nauka i Innowacje, Poznań, s. 35–49.
- Gałkowski Artur (2008), *Chrematonimy w funkcji kulturowo-użytkowej. Onomastyczne studium porównawcze na materiale polskim, włoskim, francuskim*, Wydawnictwo UŁ, Łódź.
- Graliński Filip (2019), *Against the Arrow of Time. Theory and Practice of Mining Massive Corpora of Polish Historical Texts for Linguistic and Historical Research*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Graliński Filip, Dzienisiewicz Daniel, Wierzchoń Piotr (2017), *U bram lingwistycznej szczęśliwości, czyli kulisy projektu Odkrywka. Cyfrowe zasoby kultury jako źródło mas danych językowych*, „Annales Universitatis

- Paedagogicae Cracoviensis. Studia Sociologica”, t. 1, s. 51–62. <https://doi.org/10.24917/20816642.9.1.3>
- Graliński Filip, Wierchoń Piotr (2018), *Odkrywka, czyli leksykografia diachroniczna live*, w: *Między teorią a praktyką. Metody współczesnej leksykografii*, red. Mirosław Bańko, Halina Karaś, Wydawnictwa UW, Warszawa, s. 59–69. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323535492.pp.59-70>
- Hebal-Jeziarska Milena (2010), *Obrazy kolokacyjne wybranych leksemów należących do pola semantycznego cudzoziemiec (na materiale korpusu języka czeskiego SYN2006PUB)*, w: *Res slavisticae. Księga dedykowana Profesor Ewie Siatkowskiej*, red. Joanna Goszczyńska, Zbigniew Greń, UW: Wydział Polonistyki, Instytut Sławistyki Zachodniej i Południowej, Warszawa, s. 73–92.
- Hebal-Jeziarska Milena (2014), *Zastosowanie korpusowych profili kolokacyjnych do rekonstrukcji językowych stereotypów Polaka, Czecha i Słowaka w językach zachodniosłowiańskich*, „Polonica”, t. 34, s. 67–78.
- Liberek Jarosław (2021), *Norma językowa jako fakt społeczny fundowany na uzusie. Uwagi w kontekście „Słownika właściwych użyc języka”*, „Język Polski”, z. 2, s. 34–48. <http://dx.doi.org/10.31286/JP.101.2.3>
- Pęzik Piotr (2020), *Budowa i zastosowania korpusu monitorującego MoncoPL*, „Forum Lingwistyczne”, nr 7, s. 133–150. <http://doi.org/10.31261/FL.2020.07.11>
- Przybylska Renata (2007), *Z problemów słownikowego opisu łączliwości rzeczownika*, w: *Nowe studia leksykograficzne*, red. Piotr Żmigrodzki, Renata Przybylska, Lexis, Kraków s. 69–77.
- Przybylska Renata (2010), *Językowy obraz „starej pijanej kobiety” w polszczyźnie*, w: *Stara rebeliantka. Studia nad semantyką obrazu*, red. Sebastian Borowicz, Joanna Hobot, Renata Przybylska, Wydawnictwo UJ, Kraków, s. 233–258.
- Przybylska Renata (2020), *Kolokacje a analiza semantyczna wyrazu*, „LingVaria”, nr 2, s. 43–51. <https://doi.org/10.12797/LV.15.2020.30.04>

| Abstract

ANNA PIOTROWICZ-KRENC, MAŁGORZATA WITASZEK-SAMBORSKA

On the Lexemes *uchodźca* (refugee) and Its Derivatives in the Light of Polish Lexicography and Corpus Texts

The article is devoted to the lexeme *uchodźca* (refugee) and its derivatives in the history of the Polish language based on lexicographic and corpus data. The appearance of the derivative *uchodźca* from the verb *uchodzić* in the 19th century was preceded by other derivatives – *uchodzień* and *uchodnik*. The nouns *uchodźczyni* (female refugee) and *uchodźstwo* (refugeeism) and the adjective *uchodźczy* also

had their earlier variants: *uchodnia*, *uchod* and *uchodni*. In contemporary Polish, *uchodźca* and its derivatives are words with high textual frequency, which reflects the geopolitical situation in the world. The most frequent collocations with bases in the form of the above-mentioned lexemes allow us to reconstruct the image of refugees and exile in ethnic, economic, social, legal and political aspects. The increase in the frequency of the feminine form *uchodźczyni* and the emergence of the gender-neutral *osoba uchodźcza* in 21st century texts indicate cultural changes reflected in the inclusive language.

Keywords: refugee; derivation; lexis; lexicology; lexicography; Polish language corpora

| Bio

Anna Piotrowicz-Krenc – prof. dr hab., Zakład Frazeologii i Kultury Języka Polskiego Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zainteresowania naukowe: polszczyzna miejska Poznania, współczesna i dawna leksykologia (szczególnie słownictwo z różnych pól tematycznych, frazeologia, zjawiska językowe w polszczyźnie najnowszej), współczesna i dawna leksykografia (także praktycznie – praca w zespołach leksykograficznych), kultura języka polskiego. Najważniejsze publikacje: *Typy regionalizmów leksykalnych* (1991), *Wielkopolskie słownictwo regionalne w prozie współczesnych pisarzy poznańskich (rzeczowniki)* (1991), *Słownictwo i frazeologia życia towarzyskiego w polskiej leksykografii XX wieku* (2004), *Studia nad polszczyzną miejską Poznania* (2009, współautorka: Małgorzata Witaszek-Samborska), *Słownictwo pism Stefana Żeromskiego*, t. 16: *Życie towarzyskie* (2014), *Słownictwo gwary miejskiej Poznania w ujęciu tematycznym* (2018, współautorka: Małgorzata Witaszek-Samborska), *Koronapolszczyzna. Słownictwo czasów pandemii koronawirusa SARS-CoV-2* (2024, współautorka: Małgorzata Witaszek-Samborska).

E-mail: anna.piotrowicz@amu.edu.pl

ORCID: 0000-0002-1969-3877

Małgorzata Witaszek-Samborska – prof. dr hab., Zakład Frazeologii i Kultury Języka Polskiego Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zainteresowania naukowe: polszczyzna miejska Poznania, współczesna i dawna leksykologia (szczególnie słownictwo z różnych pól tematycznych, wyrazy obcego pochodzenia w polszczyźnie, frazeologia, zjawiska językowe w polszczyźnie najnowszej), współczesna i dawna leksykografia (także praktycznie – praca w zespołach leksykograficznych), kultura języka polskiego. Najważniejsze

publikacje: *Wyrazy obcego pochodzenia we współczesnej polszczyźnie (na podstawie słowników frekwencyjnych)* (1992), *Zapożyczenia z różnych języków we współczesnej polszczyźnie (na podstawie słowników frekwencyjnych)* (1993), *Studia nad słownictwem kulinarnym we współczesnej polszczyźnie* (2005), *Studia nad polszczyzną miejską Poznania* (2009, współautorka: Anna Piotrowicz), *Słownictwo gwary miejskiej Poznania w ujęciu tematycznym* (2018, współautorka: Anna Piotrowicz), *Koronapolszczyzna. Słownictwo czasów pandemii koronawirusa SARS-COV-2* (2024, współautorka: Anna Piotrowicz-Krenc).

E-mail: malgorzata.samborska@amu.edu.pl

ORCID: 0000-0002-8501-561X